

Mršević Z., (2011),

Mehanizmi za rodnu ravnopravnost

Ed, Dragana Popović, Zbornik predavanja sa kursa Politike rodne ravnopravnosti, 7 - 23

Ženske studije, Beograd

Genero, 12/2008 ISSN 1451 2203

DR ZORICA MRŠEVIĆ

NAUČNA SAVETNICA INSTITUTA DRUŠTVENIH NAUKA

PROFESORKA FAKULTETA ZA EVROPSKE PRAVNE I POLITIČKE STUDIJE

MEHANIZMI ZA RODNU RAVNOPRAVNOST¹

Apstrakt

Izložene su suštinske činjenice vezane za formiranje i funkcionisanje mehanizama za rodnu ravnopravnost kroz istorijat njihovog nastanka, instrumente međunarodnog prava koji predviđaju pristup demokratiji kroz rodno partnerstvo kao i ciljeve participativnog, ravnopravnog učešća žena i muškaraca u procesima donošenja političkih odluka. U tekstu je dat i detaljni pregled nacionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost u nekim evropskim zemljama sa kojima Srbija najčešće komunicira, kao i mehanizama za rodnu ravnopravnost koji postoje u samoj Evropskoj Uniji.

Ključne reči: Mehanizmi za rodnu ravnopravnost, tela u parlamentima i vladama, Evropska Unija, participativna demokratija

Summary

There is given the presentation of the essential facts referring to the establishment and functioning the institutions called mechanisms for gender equality. There is presented the history of their development and international treaties which comprise values of gender partnerships, participatory democracy and goals of equal participation of women and men in political decision making processes.

Key words: Gender equality mechanisms, parliamentary bodies, executive bodies, European Union, participatory democracy

---

¹ Ovaj tekst je nastao u okviru projekta: Društvene transformacije u procesu evropskih integracija - multidisciplinarni pristup, koji je finansiran od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj u periodu 2011-6.

Uopšte o mehanizmima za rodnu ravnopravnost

Mehanizmi za rodnu ravnopravnost su institucije i zakoni kojima se reguliše rad institucija ili različite procedure sa ciljem ostvarivanja rodne ravnopravnosti na državnom, institucionalnom nivou. Nastali su kao rezultat shvatanja da za rodnu ravnopravnost nije dovoljno imati ustavne i zakonske odredbe koje predviđaju da su svi ljudi jednaki bez obzira na svoj pol. Nije dovoljno ni doneti zakone o rodnoj ravnopravnosti i/ili antidiskriminaciji već su za to bile potrebne posebne institucije. Prva tela toga tipa formirana su u Švedskoj pre više od pola veka, da bi zatim bili prihvaćeni i promovisani od strane Ujedinjenih nacija na konferenciji UN u Najrobiju kao jedan od uspešnih modela institucionalnog rada na pitanjima rodne ravnopravnosti.

Pravilo koje važi i u drugim oblastima, da efikasna primena principa, normi ili regulative zavisi u velikoj meri od postojanja efikasnih institucija za njihovu primenu, primenljivo je i u oblasti rodne ravnopravnosti. Tim pre što je jasno da rodna ravnopravnost nije jednokratni cilj tako da se iz tog shvatanja razvila težnja da se rodna ravnopravnost stalno štiti i unapređuje kroz efikasan, insitucionalan rad različitih ovlašćenih državnih tela i organa. Najčešće mesto njihovog funkcionisanja u Evropi su nacionalni parlamenti i vlade a sadržinski domen njihovog rada su radnopravni odnosi. Osim nacionalnog nivoa, sve češće se sreću veoma različiti i originalni oblici lokalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost koji se vrlo autentično razvijaju u posebnim uslovima svake pojedine zemlje ili čak i pojedinih regiona. Italija se obično pominje kao jedan od takvih primera uspešno lolan diversifikovanih mehanzama za rodnu ravnopravnost.

Postizanje demokratije unapred pretpostavlja postojanje stvarnog partnerstva između muškaraca i žena u vođenju poslova društva u kome oni rade u uslovima jednakosti i komplementarnosti, uzajamno se obogaćujući svojim razlikama. (Univerzalna Deklaracija o demokratiji čl. 4). Demokratija se zasniva na pravu svakoga da uzme učešće u upravljanju javnim poslovima; ona stoga zahteva postojanje predstavničkih institucija na svim nivoima, a posebno parlamenta u kome su predstavljene sve komponente društva i koje imaju potrebna ovlašćenja i sredstva da izraze volju naroda kroz zakonodavni proces i nadgledanjem poslova upravljanja. (Univerzalna Deklaracija o demokratiji, čl. 11)

Kroz različite stupnjeve kulturnih i religijskih vrednosti civilizacije nastoje da dodele manje-više kruto specifične uloge i zadatke muškarcima i ženama. Još uvek je vidljiva težnja da se ograniči učešće žena u političkom životu, ili čak da se isključe žene iz politike. Društvene, političke, ustavne i zakonske intervencije u ovoj oblasti su među najdelikatnijim i dugoročnije su u pogledu postizanja rezultata od mnogih.

Prošlo je više od pola veka od usvajanja Konvencije o političkim pravima žena i uprkos nespornom progresu, muškarci ostaju da dominiraju političkim i parlamentarnim životom u svim zemljama. Koncept demokratije će jedino imati istinit i dinamički značaj kada o politici i nacionalnom zakonodavstvu budu odlučivali zajedno muškarci i žene kroz pravični pristup interesima i priznavanje sposobnosti obeju polovina stanovništva.

Akcent u osnivanju mehanizama za rodnu ravnopravnost se stavlja na dva komplementarna koncepta: koncept ravnopravnosti koji odražava činjenicu da su ljudi jednog ili drugog pola različiti, ali pored toga ravnopravni; i koncept o partnerstvu, koji pokazuje da kreativno udruživanje snaga može biti ostvareno između muškaraca i žena, kako bi se efikasno zajednički latili rešavanja problema zajednice.²

Participativni model političkog organizovanja neophodan je element procesa demokratizacije jedne zemlje. Žene u politici su još uvek retke i njihov broj je daleko niži od njihovog proporcionalnog učešća u ukupnom broju građana. Zbog toga savremena svetska javnost poklanja sve više pažnje političkoj participaciji žena na svim nivoima predstavničkih i izvršnih političkih tela kao i problemima koji to ometaju.

Među ženama je takođe sazrelo uverenje da je politika itekako u domenu njihovih najvažnijih interesa. Kroz iskustva ženskog pokreta je odbačeno i ono tradicionalno uverenje, da je politika "muška stvar", ili još gore, da su to "nepoštena muška posla" i mesto za "muške karijeriste i preterano ambiciozne". Uprkos tom saznanju, ženski pokret se dugo zadržao izvan glavnih političkih tokova. Dugo vremena kao da su postojala dva sveta, glavna politička scena i ona druga, paralelna, bez mnogo dodira sa prvom.

Dakle, uočena je, ne samo potreba postojanja dijaloga između sveta politike i ženskog aktivizma, već da je politička scena mesto na kome se donose sve relevantne

---

² Potrebno je takođe ukazivati na primere učešća žena u borbama za nacionalno oslobođenje, u obnavljanju nacije posle rata, njihova prošla i sadašnja uloga u razvoju. Vlade bi trebalo da organizuju kampanje javnog informisanja u tu svrhu. Da bi poštovali princip jednakosti, one bi trebalo da rade na tome da slika žena koje su date u udžbenicima odgovara istorijskim činjenicama i da bude prezentovana sa svim svojim potencijalima i dostignućima.

odluke. A tamo gde se donose odluke moraju da budu žene, kao i svi društveni segmenti, proporcionalno i pošteno predstavljeni, što je neophodni uslov demokratičnosti jednog političkog sistema.

Države Evrope priznaju ravnopravnost žena i muškaraca, a zaštita i promocija ljudskih prava žena je bitna za stabilnu demokratiju, za političku i ekonomsku sigurnost i stabilnost Evrope. Zbog toga se nastoji na povećavanju pristupa žena svim oblastima političkog i javnog života. Podržavaju se pokreti i politička rukovodstva da razviju efikasne koalicije i mreže lobinga za ostvarivanje ravnopravnost žena i muškaraca i ljudskih prava žena. Države koje nemaju mehanizme za rodnu ravnopravnost dobiju podršku u razvoju zakonskih okvira za ravnopravnost i nediskriminaciju, kao i zaštitu ljudskih prava žena, i efikasne mehanizme za njihovu primenu.

Poruka ovog teksta i argumenti sadržani u tekstovima relevantnih međunarodnih ugovora je da postoje svi razlozi i sve potrebe da žene, proporcionalno svojoj brojnosti, budu aktivne učesnice javnog, političkog života. Još važnije, načini kako da se postigne povećana brojnost žena na političkim funkcijama i odgovornim mestima odavno nisu više nikakava misterija i poznati su po svojoj efikasnosti kako u samoj Srbiji tako i u regionu Zapadnog Balkana kome pripada.

Kako krajnji cilj ne sme biti samo brojnost, već i kvalitet, tj. kako da žene u politici budu jasno politički artikulisane i profilisane kao žene političarke, potrebne su informacije i o načinima kako se to ostvaruje, što takođe sadrži ovaj tekst. Njena krajnja poruka je da su neophodne inicijative i aktivnosti žena kao i muškaraca, na svakom mestu i svuda radi unapređenja društvene pozicije žena. Te inicijative imaju za cilj službeno institucionalizovanje elemenata mehanizama za postizanje ravnopravnosti polova.

Istorijat nastanka mehanizama za rodnu ravnopravnost³

Ideja o institucionalnim mehanizmima za postizanje rodne ravnopravnosti na nivou Ujedinjenih nacija stara je već više pet decenija. Naime, još 1962 Komisija Ujedinjenih nacija za status žena identifikovala je vrednosti imenovanja nacionalnih komisija za status žena. Od tog tela se tada očekivala savetodavna uloga, tj. da formulišu predloge za

---

³ Mršević Z., (2001), Standardi i mehanizmi za rodnu ravnopravnost u demokratskim zemljama, Beograd, OSCE, str. 202.

poboljšanje položaja žena u svojim zemljama. Nacionalni mehanizam je po tadašnjoj UN definiciji bio, “jedno ili više tela organizovanih u sistem koji funkcionišu u okvirima različitih državnih organa priznatih od strane vlada kao institucije koje se bave unapređenjem položaja statusa žena”. Cela ideja je došla do svetske organizacije kroz uspešnu višedecenijsku praksu skandinavskih zemalja koje su u nacionalnim okvirima razvijali razne elemente i načine funkcionisanja mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti.

Prva Svetska konferencija o ženama održana u Meksiko Sitiju koja je lansirala UN dekadu žena 1975 usvojila je Svetski plan akcije. U tom dokumentu nacionalni mehanizmi definisani su kao “efikasne tranzicijske mere za ubrzanje ostvarenja jednakih mogućnosti za žene i njihovu potpunu integraciju u život nacije”. Posle ovakvih preporuka, do 1985 godine 90% zemalja sveta je osnovao nacionalne mehanizme za žene, od kojih je polovina nastala u periodu UN Dekade žena (između 1975-1985).

Dve decenije kasnije, 1995, Pekinška UN konferencija o ženama označila je nacionalne mehanizme za postizanje rodne ravnopravnosti kao ključne implementacione faktore za zaključke konferencije sadržane u Platformi za akciju. Zato su pozvane vlade da poboljšaju funkcionisanje svojih, već postojećih mehanizama ili da započnu sa osnivanjem mehanizama ako ih nemaju. Ono što je prvobitno zamišljeno kao privremen komplet mera, tokom decenija dobrog funkcionisanja i vidljivih rezultata, postalo je trajno rešenje i trajno neophodan element u sistemu državnih organa.

Instrumenti međunarodnog prava koji predviđaju pristup demokratiji kroz rodno partnerstvo

Septembra 1997. u Kairu je Savet Međuparlamentarne unije usvojio Univerzalnu deklaraciju o demokratiji i zalagao se kod vlada i parlamenata širom sveta da se rukovode njenim sadržajem.

Prvi odeljak Deklaracije, pod nazivom “Principi demokratije”, navodi:

“Uspeh demokratije unapred pretpostavlja stvarno partnerstvo između muškaraca i žena u vođenju poslova društvene zajednice gde oni rade podjednako i dopunjavaju jedni druge, uzajamno se obogaćujući iz međusobnih razlika.”

Već aprila 1992. u Jaundeu, Savet Međuparlamentarne unije (IPU) je izjavio:

“Koncept demokratije će jedino imati pravo i dinamičko značenje, kada o politici i nacionalnom zakonodavstvu budu zajedno odlučivali muškarci i žene uz jednako poštovanje interesa i sposobnosti obeju polovina stanovništva.”

Ponovo, rezimirajući u Deklaraciji iz Nju Delhija rezultat Specijalne konferencije IPU (Međuparlamentarna unija) “U susret partnerstvu između muškaraca i žena na polju politike” (Nju Delhi, februara 1997), predsednik Konferencije je izjavio:

“Kako je politika duboko ukorenjena u društvo i odražava dominantne vrednosti, naše diskusije su jasno istakle da razvoj partnerstva na polju politike neminovno zavisi od stepena partnerstva kao društvenog modela uopšte. Ovo je nesumnjivo razlog zašto Međuparlamentarna unija tvrdi da ono što treba da se razvija u modernim demokratskim zajednicama, nije ništa manje do nov društveni ugovor kod koga muškarci i žene rade u uslovima jednakosti i komplementarnosti, uzajamno se obogaćujući svojim razlikama.(...) Ono o čemu se zapravo radi, jeste sama demokratija.”

Međuparlamentarna unija podstiče parlamente i njihove članove da preduzmu potrebne mere kako bi države članice postale bezrezervne potpisnice međunarodne konvencije koja se odnosi na žene i onih koje se tiču ljudskih prava. Ona ih takođe podstiče da se pobrinu da nacionalna zakonodavstva ne budu uskraćena za odredbe tih instrumenata, i za međunarodne deklaracije koje su u osnovi pravne.

Instrumenti međunarodnog prava koji daju osnova za postojanje potrebe uspostavljanjarodnog partnerstva u političkom životu između žena i muškaraca:

- * Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948)
- * Konvencija o političkim pravima žena (1952)
- * Međunarodni sporazum o građanskim i političkim pravima (1966)
- * Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966)
- * Deklaracija o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama (1967)
- * Deklaracija o zaštiti žena i dece u slučaju opasnosti i oružanom sukobu (1974)
- * Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979)
- * Deklaracija o eliminaciji zlostavljanja žena (1993)
- * Interamerička konvencija za prevenciju, kažnjavanje i eliminaciju nasilja nad ženama (Konvencija Belem do Para 1995)

* Univerzalna deklaracija o demokratiji (1997)

* Opcioni protokol za Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (1999)

Na svojoj 162. sednici (Windhoek, 11. aprila 1998), Međuparlamentarni savet je doneo specijalnu odluku o preporuci žena parlamentaraca pod nazivom "Parlamentarna akcija za nacionalno praćenje međunarodnih sporazuma i ugovora koji se odnose na žene".

Dva puta godišnje delegacije IPU (Međuparlamentarne unije) statutarne konferencije dobijaju informacije o statusu ratifikacije Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama. U mnogim prilikama, IPU je izrazila zabrinutost zbog rezervisanosti ili interpretativnih deklaracija koje je dalo nekoliko država prilikom podržavanja Konvencije, što umnogome ograničava njen cilj. Ona podstiče članove parlamenta da potvrde da li još uvek postoje osnovi za održavanje takvih rezervi i deklaracija, kao i da aktivno rade na tome da ih otklone.

Aprila 1991 Međuparlamentarna konferencija pozvala je vlade da prouče mogućnost da se Konvenciji doda protokol koji pokriva pitanje nasilja nad ženama.

Pekinška deklaracija i platforma za akciju i dokument koji je nastao na 23. specijalnom zasedanju Generalne skupštine pod nazivom "Dalje akcije i inicijative za primenu Pekinške deklaracije i platforme za akciju" dali su globalni okvir. Nacrt programa rada, posebno ciljevi, očekivane realizacije i indikatori dostignuća koji su sadržani u tekstu, trebalo bi da su u skladu sa smernicama postavljenim u Rezoluciji Generalne skupštine 55/231 o planiranju budžeta na osnovu rezultata.

Glavni doprinos Kancelarije specijalnog savetnika po rodnim pitanjima i pitanjima napretka žena i Odeljenja za napredak žena, bio je da podrže napore u postizanju rodne jednakosti, napretka žena i njihovog potpunog uživanja ljudskih prava. Predloženo je da ovo bude jasno navedeno u ciljevima. U istom duhu, Sekretarijat treba da poboljša sposobnost država, na njihov zahtev, da budu u skladu sa Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama i Opcionim protokolom, kako je navedeno pod očekivanim sprovođenjima, putem operativnih akcija. Takođe bi trebalo da promoviše svetsku ratifikaciju Konvencije i povlačenje rezervi, kako je navedeno u relevantnom indikatoru dostignuća.

Ciljevi i zadaci koji su vezani za vreme, a koji su svrstani pod indikatorima uspeha, bili su navedeni u Platformi za akciju, kao i u rezultirajućem dokumentu sa 23. specijalne sednice Generalne skupštine.

Odato je priznanje za razvoj metodologije potrebne za rodno inkorporiranje. Treba uložiti posebne napore za inkorporiranje rodne perspektive u rad Ujedinjenih nacija u cilju iskorenjivanja bede, razvijanja koherentnijeg sistema statistike razdvojenih polova i indikatora i postizanja civilizovanog društva. Takođe je primećeno da rodna perspektiva treba da bude inkorporirana u radne programe i aktivnosti o kojima odlučuju i/ili ih usvajaju međuvladini forumi, entiteti sistema Ujedinjenih nacija, ostale međuvladine orgnizacije i države članice.

Predloženi su dodatni indikatori za prva dva cilja, naime, veće učešće ministara na zasedanjima Komisije o pitanjima statusa žena, poboljšani indikatori o statusu žena u državama članicama, kao i uspostavljanje specijalnog mehanizma za napredak žena. Dodatni indikatori za treći cilj uključuju povećanje broja država članica koje su pripremile nacionalne planove za promovisanje rodne jednakosti i povećanu koordinaciju sa nevladinim organizacijama u primeni Platforme za akciju.

Politička participacija žena kao preduslov za uspostavljanje i kao stalni zadatak nacionalog mehanizma za rodnu ravnopravnost

Efikasna jednakost društvenih prilika u dostupnosti svih položaja, profesija i radnih mesta, priznata je kao indikator demokratije u svakom društvu. Mnogo puta je dokazano kroz praksu drugih zemalja da je moguće bez destabilizovanja sopstvenih kulturnih vrednosti ili nametanja vrednosti koje su strane nacionalnim kulturama, priznati, razviti ili, gde je potrebno, rehabilitovati dostojanstvo žena na društvenom nivou i dopustiti stvaranje političke situacije uravnoteženih mogućnosti muškaraca i žena da učestvuju u vođenju kako javnih tako i privatnih poslova u svojim državama.

Princip ravnopravnosti između žena i muškaraca treba eksplicitno da bude izražen u nacionalnim ustavima ili bilo kom drugom osnovnom tekstu ustavnog ranga. Dalje, istraživanja rađena na ovom polju pokazuju da je u svakoj zemlji gde je zapažen porast broja žena sa plaćenim zaposlenjem došlo do promene ka paritetnoj participaciji u

ekonomskoj i socijalnoj strukturi. Jednaka plata za jednak rad za žene i muškarce, direktan i nezavisan pristup zanimanjima, profesijama, radnim mestima i funkcijama, moćna su sredstva za dobijanje priznanja jednakosti polova i ekonomske nezavisnosti žena. Ukratko, žene koje postignu nezavisnu ekonomsku i socijalnu moć, pokazuju veće interesovanje i postaju aktivnije u politici.

Bez negiranja bioloških razlika između muškaraca i žena, jezik koji se koristi u zakonodavstvu treba da ima za cilj da postavi žene i muškarce na jednaku društvenu osnovu, uz izbegavanje bilo kakve diskriminacije zasnovane na ideji muške superiornosti nad ženskim polom. U ovom kontekstu, zakonodavci mogu igrati odlučujuću ulogu korišćenjem svog prava parlamentarne inicijative. Kod jezika koji poznaju gramatički diferencirane rodove, potrebno je da se zakoni pišu uz korišćenje oblika kako muškog, tako i ženskog roda.

Učešće žena u politici i obavljanju političkih dužnosti trebalo bi da se podstiče i olakša akcijom promovisanja svesti, obuhvatajući građansko i političko obrazovanje, što pomaže ženama da saznaju svoja prava i da postanu svesne svojih sposobnosti da imaju direktnog učešća u političkom životu. Vlada, parlament, političke partije i organizacije, sindikati, nevladine organizacije i mediji mogu zajedno doprineti ovom procesu.

U pogledu poštovanja principa jednakosti unutar političkih partija važno je pre svega da osnovni tekstovi (poput onih koji definišu osnovnu partijsku politiku, njenu hijerarhiju i pravila procedure) budu revidirani u cilju eliminisanja bilo kakve odredbe koja eksplicitno doprinosi diskriminaciji prema ženama ili je pak opravdava. Programi političkih partija treba da obrate posebnu pažnju na princip jednakosti između muškaraca i žena. Oni treba da se fokusiraju na prednosti aktivnog partnerstva između muškaraca i žena zasnovanog na priznavanju njihovih razlika i komplementarnosti. U tom duhu, preporučuje se da partije eliminišu iz svojih programa bilo kakav termin ili tekst koji bi direktno ili indirektno mogao da daje utisak superiornosti muškaraca nad ženama. Predlaže se preduzimanje mera koje daju jednako kvalifikovanim muškarcima i ženama jednake mogućnosti da budu članovi tela za donošenje odluka na svim nivoima u strukturi partije: lokalnim, provincijskim ili nacionalnim. Na strogo neobavezujućem osnovu, ove mere mogu uključiti afirmativne mere akcije. Gde god da su odabrane mere sistem kvote, predlaže se da se kvota ne odnosi na žene, već da se, u duhu

ravnopravnosti, postavi tako da nijedan pol ne može zauzimati određenu proporciju mesta inferiornu u odnosu na dat procenat.

Princip podele političke odgovornosti znači da u vladi, na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou proporcionalno učešće žena treba da bude ustanovljeno kao jedno od pravila demokratije. Stoga sve vlade treba da srazmerno uključe žene u svoj rad. Žene i muškarci su jednako sposobni da imaju službu u vladi u bilo kom sektoru. Shodno tome, dodela funkcija ženama ne treba da bude ograničena na neke posebne sektore, nego treba da bude u bilo kojoj oblasti (socijalna pitanja, inostrani poslovi, finansije, unutrašnji poslovi, odbrana).

Svi ovi društveni i politički segmenti neophodni za ostvarivanje političke participacije žena ne vode se spontano ili disperzivnom akcijom bez nacionalne koordinacije i izvan određenih državnih struktura. Oni su deo funkcionisanja elemenata institucionalnih nacionalnih mehanizama za postizanje rodne jednakosti koje čine određena tela, institucije i zakoni. Skandinavske zemlje ih poznaju već duže od četiri decenije.

Ostatak sveta, naročito zemlje iz regiona kome pripada Srbija počele su sa njihovim službenim uvođenjem posle UN Pekinške konferencije o ženskim ljudskim pravima i obaveza koje su u tom smislu njihove vlade preuzele pristupajem Platformi za akciju Pekinške konferencije. Kako je Savezna Republika Jugoslavija u to vreme (1995) bila izolovana i isključena iz globalnih političkih aktivnosti, odluke te konferencije nisu do sada dobile pravo političko priznanje i primenu. U vreme intenziviranja integrativnih procesa povratka u međunarodne organizacije, došao je i momenat za uspostavljanje mehanizama za postizanje rodne jednakosti. Iako Jugoslavija nije bila prisutna 1995 na UN Pekinškoj konferenciji o ženskim pravima i nije potpisala Pekinšku deklaraciju i Platformu akcije, politička obaveznost toga dokumenta je uspostavljena za sve članice Ujedinjenih nacija Rezolucijom Saveta bezbednosti 1325

Pregled nacionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost u nekim evropskim zemljama

Mehanizmi za rodnu ravnopravnost već više decenija predstavljaju redovni deo nacionalnog institucionalnog ambijenta evropskih država ali i EU institucija, Evropskog Parlamenta i evropske Komisije. Kao najčešći elementi nacionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost postoje parlamentarni odbori i vladina tela, pri čemu su parlamentarna tela češća.

Parlamentarna tela ponegde imaju paralelu u odgovarajućim vladinim telima kao što je npr. slučaj u Nemačkoj, gde parlamentarnom Odboru za porodična pitanja, starije građane, žene i omladinu odgovara Ministarstvo za porodična pitanja, starije građane, žene i omladinu. Paralela «Ministarstvo za rodnu ravnopravnost – Odbor za rodnu ravnopravnost u nacionalnom parlamentu» autorki je poznata kao ostvarena zapravo samo u Nemačkoj tako da ne bi moglo da se smatra kao neki institucionalni imperativ koji mora da se svuda i po svaku cenu ostvari. Međutim, takva, možda na papiru i formalno ceneći “idealna” situacija se prosto u praksi ne dešava pa se uglavnom sreću parlamentarna tela i vladina tela doduše sličnih naziva i mandata da se bave pitanjima ženskih prava, rodnom ravnopravnošću i/ili jednakim mogućnostima, ali ne baš identično podudarni. Takva idealna situacija je relativno retka pa se uglavnom sreću parlamentarna tela i vladina tela doduše sličnih naziva i mandata da se bave pitanjima ženskih prava, rodnom ravnopravnošću i/ili jednakim mogućnostima, ali ne baš identično podudarni, kao što je npr. slučaj u Irskoj gde u Parlamentu postoji Združeni Odbor za pravdu, ravnopravnost, odbranu i ženska prava a u vladi Ministarstvo za pravdu, ravnopravnost i pravne reforme, ili u Austriji gde u Parlamentu postoji Savezni savetodavni odbor za ženska pitanja, dok u vladi postoji Ministarstvo za žene, medije i državnu upravu.

U Danskoj, Poljskoj, Italiji, Holandiji, Portugaliji i Švedskoj, postoje samo vladina tela ali ne i parlamentarna tela. U Mađarskoj, Škotskoj, Slovačkoj i Sloveniji je situacija obrnuta, naime tamo postoje parlamentarna ali ne i vladina tela. U tim zemljama se postojeća tela smatraju tim vrednijim i važnijim zbog svoje jedinstvenosti.⁴ Vladina tela nivoa ministarstva postoje u Austriji, Francuskoj, Finskoj, Luksemburgu, Nemačkoj, Irskoj, Italiji, Španiji i Švedskoj, dok u Portugaliji, Danskoj, Poljskoj i Holandiji postoje vladina tela nižeg ranga.

---

⁴ Ni u jednoj od tih zemalja sigurno ne postoje predlozi ili ideje da se kao nekakva vrsta “institucionalne kazne” npr. ukine i postojeće telo jer nema paralelu u vladi odnosno parlamentu jer sistem institucionalnih mehanizama očito vrši svoju funkciju i ako je nekompletan ili ima manje elemenata.

Esencija akumulirane evropske institucionalne mudrosti je dakle, kako stvari sada stoje, u postojanju diversifikovanih tela za rodnu ravnopravnost a ne njihova po svaku cenu, uniformnost.⁵ Tendencija je da se sistem mehanizama za rodnu ravnopravnost širi, osložnjava i diversifikuje a nikako ne da se ukida, ograničava ili sužava.⁶ Idealnost se naravno uopšte i ne sastoji u postizanju podudarnosti naziva i/ili mandata parlamentarnih i vladinih mehanizama za rodnu ravnopravnost, pogotovo ne formalnoj ili na silu postignutoj. Idealno je da ta dva tela kao prvo, postoje a kao drugo, efikasno obavljaju poslove iz domena svojih mandata. Kako se dešava da ta tela nastaju u različitim vremenskim periodima, rezultirajući iz različitih političkih odnosa snaga, momenata i sinergija političkih volja, vrlo čest je slučaj da im se mandati prosto ne podudaraju. Konačno, u različitim zemljama različito se ocenjuju potrebne povezanosti i srodnosti različitih pitanja, pa se rodna ravnopravnost ponegde nalazi u institucijama pravosuđa, negde u socijalno, radnopravnom ambijentu a ponegde u kontekstu ljudskih prava, ili je povezana sa manjinskim pitanjima a ima slučajeva institucionalne povezanosti sa primenom principa jednakih mogućnosti.

Najgore je međutim nemati mehanizam za rodnu ravnopravnost nacionalnog nivoa, ni u parlamentu ni u vladi, čime se zapravo dobija situacija potpune nepokrivenosti te oblasti. Situacija je onda da ta zemlja, osim neodgovaranja domaćim potrebama za institucionalnim unapređenjem pitanja rodne ravnopravnosti, ne odgovara ni svojim međunarodnim obavezama koje predviđaju formiranje i postojanje nacionalne mašinerije, tj. sistema institucija za rodnu ravnopravnost

U Evropskom parlamentu postoji Odbor za ženska prava i rodnu ravnopravnost, Mreža parlamentarnih odbora za jednake mogućnosti žena i muškaraca u Evropskoj Uniji kao i Grupa visokog nivoa Evropskog Parlamenta za rodnu ravnopravnost, kojima odgovaraju tri tela Evropske komisije (Vlade EU-a): Generalni direktorat za rad, društvena pitanja i jednake mogućnosti, Strategijska i programska jedinica za jednake

---

⁵ Pogotovo ne potpuno odustajanje od tela za rodnu ravnopravnost ako se se paralela i uniformnost nisu iz raznih razloga, ostvarile.

⁶ U Italiji su npr. pored resornog ministarstva osnovani i a) posmatračko telo za žensko preduzetništvo koje postoji u okviru Ministarstva za industriju, trgovinu i zanatstvo i b) komisije i odbori za jednake mogućnosti u svim javnim administrativnim telima i velikim preduzećima.

moćnosti žena i muškaraca kao i Jedinica za pravna pitanja: ravnopravnost tretmana žena i muškaraca.

Pregled nacionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost u nekim evropskim zemljama⁷	
PARLAMENTARNA TELA	VLADINA TELA
Albania Parlamentarna Podkomisija za manjine i jednake mogućnosti	
Austrija⁸ Savezni savetodavni odbor za ženska pitanja	Austria⁹ Ministarstvo za žene, medije i državnu upravu
Belgija¹⁰ Savetodavni Odbor za jednake mogućnosti žena i muškaraca	Belgija¹¹ Savezno ministarstvo za ravnopravnost muškaraca i žena i Savet za jednake mogućnosti žena i muškaraca kao savetodavno telo Ministarstva za zapošljavanje i rad
Češka Republika¹² Senatski odbor za obrazovanje, nauku, kulturu, ljudska prava i predstave	Odeljenje za ravnopravnost muškaraca i žena pri Ministarstvu za rad i socijalnu zaštitu Vladin Savet za jednake mogućnosti muškaraca i žena. -----
-----	Danska¹³ Telo za rodnu ravnopravnost
Francuska¹⁴ Delegacija Narodne skupštine za ženska prava i jednake mogućnosti muškaraca i žena	France¹⁵ Ministarstvo za društvenu koheziju i ravnopravnost

⁷ Podaci o nacionalnim telima sakupljeni su u periodu februar-april 2009 godine i odražavaju stanje koje je u tom momentu postojalo na Internet prezentacijama nacionalnih institucija. Ne treba ispustiti iz vida njihovu institucionalnu nestalnost kao i činjenicu da svaki novi izbori, kao i u našoj zemlji i u drugim zemljama dovode do formiranja novih ili integraciju već postojećih ministarstava, rađaju se nova ili nestaju stara tela, pa je momenat objavljivanja i čitanja ovog teksta već doneo neke promene u odnosu na stanje iz vremena prikupljanja podataka za njega.

⁸ http://www.parlinkom.gv.at/portal/page?_pageid=908,1962714&_dad=portal&_schema=PORTAL

⁹ <http://www.frauen.bka.gv.at/>

¹⁰ http://www.senate.be/www/?MIval=/index_senate&MENUID=25200&LANG=fr

¹¹ Beijing +10: Progress made within the European Union. Report from the Luxembourg Presidency of the Council of the European Union, Luxembourg. <http://www.frauen.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=20570>

¹² http://www.senat.cz/organy/index.php?lng=en&ke_dni=04.04.2007&O=6&par_2=187

¹³ <http://www.ligenaevn.dk/English.asp>

Finska ¹⁶ Odbor za rad i ravnopravnost	Finska ¹⁷ Ministarstvo za društvena pitanja i zdravstvo
Nemačka ¹⁸ Odbor za porodična pitanja, starije građane, žene i omladinu	Nemačka ¹⁹ Ministarstvo za porodična pitanja, starije građane, žene i omladinu
Mađarska ²⁰ Odbor za ljudska prava, manjine, društvena i religiozna pitanja	-----
Irska ²¹ Združeni Odbor za pravdu, ravnopravnost, odbranu i ženska prava	Irska ²² Ministarstvo za pravdu, ravnopravnost i pravne reforme
-----	Italija ²³ Ministarstvo za prava i jednake mogućnosti
Luksemburg ²⁴ Odbor za porodična pitanja, jednake mogućnosti i omladinu	Luksemburg ²⁵ Ministarstvo za jednake mogućnosti
-----	Holandija ²⁶ Komisija za ravnopravni tretman
	Poljska ²⁷ Odeljenje za žene, porodicu i osujećivanje diskriminacije, pri Ministarstvu za rad i socijalnu politiku
	Portugal ²⁸ Pravno savetodavno telo pri Ministarstvu za rad i solidarnost

¹⁴ <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/delegation-femmes.asp>

¹⁵ <http://www.femmes-egalite.gouv.fr/>

¹⁶ <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/parliament/committees/employment.htx>

¹⁷ <http://www.genderequality.fi/Resource.phx/eng/subjt/gendr/index.htx>

¹⁸ <http://www.bundestag.de/ausschuesse/a13/aufgaben.html>

¹⁹ <http://www.bmfsfj.de/root.html>

²⁰ http://www.mkogy.hu/cgi-bin/insurl?angol/general_info.htm#_Toc141002434

²¹ <http://www.oireachtas.ie/viewdoc.asp?fn=/documents/Committees29thDail/JustEquDefWomRgts.htm>

²² <http://www.justice.ie/80256E01003A21A5/vWeb/pcNPOK5UHLCJ-en>

²³ <http://www.pariopportunita.gov.it/DefaultDesktop.aspx?page=1>

²⁴ <http://www.chd.lu/fr/seances/commissions/detail.jsp?code=338>

²⁵ <http://www.mega.public.lu/>

²⁶ <http://www.cgb.nl/index-en.php>

²⁷ A call to Polish Authorities after the memorandum published by the Council of Europe 23 06 2007

Škotska ²⁹ Odbor za jednake mogućnosti	-----
Slovačka Republika Odbor za ljudska prava, manjine, i položaj žena	-----
Slovenija ³⁰ Komisija za ljudska prava i jednake mogućnosti Odbor za rad, porodicu, društvenu politiku i invalidna lica	-----
Španija ³¹ Združeni odbor za ženska prava i jednake mogućnosti	Španija ³² Ministarstvo za rad i društvena pitanja
-----	Švedska ³³ Ministarstvo za integracije i rodnu ravnopravnost Ombudsman za jednake mogućnosti ³⁴
Britanija ³⁵ Združeni odbor za ljudska prava	Jedinica za žene i ravnopravnost -----

Evropska Unija takođe poznaje sopstvene mehanizme za rodnu ravnopravnost, mimo onih koje postoje i funkcionišu u državama članicama.

Evropska Unija	
EVROPSKI PARLAMENT ³⁶	EVROPSKA KOMISIJA (VLADA)
Odbor za ženska prava i rodnu ravnopravnost	Generalni direktorat za rad, društvena pitanja i jednake mogućnosti
Mreža parlamentarnih odbora za jednake mogućnosti žena i muškaraca u Evropskoj Uniji	Strategijska i programska jedinica za jednake mogućnosti žena i muškaraca
Grupa visokog nivoa Evropskog Parlamenta za rodnu ravnopravnost	Jedinica za pravna pitanja: ravnopravnost tretmana žena i muškaraca

²⁸ http://www.portugal.gov.pt/Portal/PT/Areas_de_Accao/Politicis_Sociais/Familias_Igualdade/

²⁹ <http://www.scottish.parliament.uk/business/committees/equal/index.htm>

³⁰ <http://www.dz-rs.si/index.php?id=268#DT006>

³¹ <http://www.congreso.es/> (click on Organos/Comisiones)

³² http://www.mtas.es/sec_igual/es/index.htm

³³ <http://www.sweden.gov.se/sb/d/8366/m/header>

³⁴ <http://www.jamombud.se/InEnglish/>

³⁵ http://www.parliament.uk/parliamentary_committees/joint_committee_on_human_rights.cfm

³⁶ Odbor za ženska prava i jednake mogućnosti postojao je već u periodu 1994-1999

Zaključak

1. Mehanizmi/institucije za rodnu ravnopravnost nacionalnog i lokalnog nivoa, odavno su deo evropskog institucionalnog ambijenta, kako u zemljama članicama Evropske Unije i na nivou same Unije, tako i država koje su van ove organizacije.
2. Njihova svrha je da odgovaraju unutrašnjim potrebama za unapređivanje rodne ravnopravnosti ali takođe i da zadovolje međunarodnopravne standarde sadržane pre svega u dokumentima Ujedinjenih nacija i Evropske Unije.
3. Najčešće se formiraju i funkcionišu u oblasti radnog prava i regulisanja tržišta ali se takođe nalaze i u kontekstu ljudskih prava, negde su povezani sa manjinskim pitanjima a negde sa primenom principa jednakih mogućnosti. Esencija akumulirane evropske institucionalne mudrosti je u postojanju diversifikovanih tela za rodnu ravnopravnost a ne njihova uniformnost.
4. Kao primer kako neophodnosti postojanja mehanizama za rodnu ravnopravnost, tako i domena i metoda njihovog funkcionisanja i snažne povezanosti sa evropskim razvojnim fondovima, u formiranju sličnih institucija u Srbiji može da posluži Italija.

LITERATURA

1. Mršević Z., (2000), **Ženska prava u međunarodnom pravu**, Banjaluka, Helsinški građanski parlament, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, str. 250.
2. Mršević Z., (2002), **Standardi i mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti u demokratskim zemljama**, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, OEBS. Pp. 226.
3. Mršević Z., (2007), **Ka demokratskom društvu – sistem izbornih kvota**, Institut društvenih nauka, Beograd. Pp 285.
4. Mršević Z., (2007), **Italijanski mehanizmi za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti**. *Temida*, vol.10, 3:51-61